บทวิจารณ์หนังสือ

"ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง"



เขียนโดย สมชัย ภัทรธนานันท์
วิจารณ์โดย เสกสรรค์ สนวา[1]

หนังสือเรื่อง "ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง" เป็นหนังสือที่มุ่งเสนอทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง ซึ่งในโลกแห่งความเป็นจริงไม่มีทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีใดที่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นได้อย่างครอบคลุมและชัดเจนในทุกสถานการณ์ ทั้งนี้ การนำเอาทฤษฎีใดมาทำการอธิบายปรากฏการณ์จำเป็นต้องวิเคราะห์ และสังเคราะห์ถึงโครงสร้างของปัญหานั้นเป็นหลัก หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาสาระแบ่งออกเป็น 7 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ : การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม บทที่ 2 ตัวแบบคลาสสิค บทที่ 3 ทฤษฎีการระดมทรัพยากร บทที่ 4 ทฤษฎีขบวนการทางการเมือง บทที่ 5 ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ บทที่ 6 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ และบทที่ 7 สรุป หนังสือเล่มนี้ถือว่าเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระครอบคลุมองค์ความรู้ด้านรัฐศาสตร์แนววิพากษ์สังคม เหมาะสำหรับนิสิต นักศึกษา อาจารย์ รวมถึงประชาชนทุกคนที่มีความสนใจใคร่ศึกษาแนวทฤษฎีทางรัฐศาสตร์เพื่อนำไปปรับใช้กับชีวิตให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมในปัจจุบันและอนาคต ที่สำคัญหนังสือเล่มนี้ ได้ทำการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจริงผ่านทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวในสังคมไทยมากกว่าการยึดโยงทฤษฎีจากโลกตะวันตก

ลักษณะโดยทั่วไปของหนังสือ

หนังสือเรื่อง ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง เป็นหนังสือที่กล่าวถึงความเคลื่อนไหวในทางการเมืองในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมาถือเป็นความเคลื่อนไหวที่มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจจากแวดวงวิชาการด้านรัฐศาสตร์

[1]อาจารย์สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ด้านสังคมศาสตร์เพิ่มขึ้นตามลำดับอันนำไปสู่ข้อถกเถียงอย่างกว้างขวาง ในการนำเสนอทฤษฎีความเคลื่อนไหวทางสังคม ผู้เขียนมีความเชื่อว่าทฤษฎีไม่ได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ แต่เกิดขึ้นเพราะได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางการเมือง และทางภูมิปัญญาของยุคสมัย ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจทฤษฎีความเคลื่อนไหวทางการเมือง ผู้เขียนจึงได้นำเสนอกระบวนการก่อเกิดของทฤษฎีขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อสร้างภาพมโนทัศน์ให้ผู้อ่านได้เข้าใจเบื้องต้นก่อนที่จะชักนำเข้าสู่สาระสำคัญในประเด็นอื่น ๆ ในบทต่อ ๆ ไป

องค์ประกอบของหนังสือ

ในการศึกษาความเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง เนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนแบ่งออกเป็น 7 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ : การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เมื่อกล่าวถึงการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจำเป็นต้องทำความเข้าใจในนิยามของขบวนการความเคลื่อนไหวทางสังคมคืออะไร มีที่มาอย่างไร และโครงสร้างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นอย่างไร ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายประเด็นเหล่านี้ไว้ค่อนข้างครอบคลุม โดยเริ่มจากการนำเสนอมุมมองการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งชี้ให้เห็นจุดเริ่มต้นของการใช้คำนี้ตั้งแต่ปี 1840 แต่ก็ปรากฏขึ้นอย่างแท้จริงเมื่อ 1850 ในงานเขียนของ Lorenz von Stein ที่เขียนหนังสือเรื่อง History of Social Movement in France form 1789 until the Present หนังสือเล่มนี้ได้สะท้อนภาพให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของความเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่ก่อตัวขึ้นภายใต้ความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้นำเสนอปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อเกิดความเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งประเด็นนี้ทำให้ผู้อ่าน นักวิชาการ หรือผู้สนใจสามารถวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นความเคลื่อนไหวได้หลากหลายแง่มุมทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคม การเมืองการปกครอง บทนี้จึงนับเป็นการปูพื้นฐานองค์ความรู้เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางการเมืองและแนวทางการประท้วงทางการเมืองได้เป็นอย่างดี และน่าจะเป็นวัตถุประสงค์หลักของการเขียนหนังสือเล่มนี้

บทที่ 2 ตัวแบบคลาสสิค ประเด็นหลักของการนำเสนอในบทนี้ อยู่ที่การศึกษาความคิดของนักคิดในยุคแรก สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ข้อ โดยผู้เขียนได้เสนอว่าความเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้น ข้อที่หนึ่ง ความตระหนก ความคลั่งไคล้ของฝูง ชนสามารถอธิบายความในชุดเดียวกันได้ เพราะมีความเป็น Collective behavior ข้อที่สอง พฤติกรรมรวมหมู่เป็นปรากฏการณ์ที่ไร้รูปแบบ ยากที่จะทำนายหรือคาดการณ์ได้ ข้อที่สาม ปฏิกิริยาที่ก่อให้เกิดความเครียดสามารถพัฒนาไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อแสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ข้อที่สี่ ความไม่พอใจและเชื่อในสิ่งที่ไม่เป็นธรรมของปัจเจกบุคคลทำให้เกิดความกังวลได้ ข้อที่ห้า พฤติกรรมการรวมหมู่เป็นปัญหาทางจริยธรรมมากกว่าการเมือง ข้อที่หก การคุกคาม การแสดงพฤติกรรมแบบสุดโต่งทำให้ขาดความเหตุผล และข้อที่เจ็ด ความเชื่อร่วมกันของกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญทำให้เกิดขบวนการทางการเมือง ประเด็นนี้มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง เมื่อนำไปอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนับตั้งแต่ปี 2549 - ปัจจุบัน สามารถทำให้เข้าใจถึงสาเหตุและเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบขึ้น โดยเฉพาะมูลเหตุแห่งความขัดแย้งทางการเมืองที่ฝังรากลึกมายาวนาน ความวุ่นวายและการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นในไทยล้วน สามารถอธิบายผ่านทฤษฎีแบบคลาสสิคได้

บทที่ 3 ทฤษฎีการระดมทรัพยากร ประเด็นหลักของการนำเสนอในบทนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอในรูปแบบการวิพากษ์วิจารณ์ตัวแบบคลาสิค โดยกล่าวว่า ทฤษฎีระดมทุนทรัพยากรไม่ได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ แต่มีสาเหตุมาจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ภายใต้บริบทของความขัดแย้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และ

วัฒนธรรม รวมถึงปูมประวัติศาสตร์อันเป็นเหตุนำพาสู่ความเคลื่อนไหวทางสังคมเฉกเช่นสหรัฐอเมริกา ทฤษฎีการระดมทุนทรัพยากรเห็นว่า ลำพังความคับแค้นภายในใจไม่สามารถก่อตัวเพื่อความสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยการระดมทุนทางมนุษย์ ทุนทางการเงิน ทุนทางวัตถุ เป็นปัจจัยหนุนเสริมให้การก่อตัวสำเร็จ และสำคัญคือ ต้องมีสถาบันหรือองค์กรในการสนับสนุนโดยมีนักเคลื่อนไหวมืออาชีพร่วมด้วย ประเด็นที่น่าสนใจ คือ “การเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวภายใต้แนวคิดการระดมทุนทรัพยากร” เพราะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสาเหตุและความมีเหตุมีผลในการสนับสนุนให้เข้าร่วมในการเคลื่อนไหวของแต่ละบุคคล ความมีเหตุมีผลเมื่อมาอยู่รวมกันของกลุ่มที่มีความคิดเห็นคล้ายกันย่อมสามารถสร้างพลังได้อย่างมหาศาล ซึ่งสามารถนำไปสู่ข้อถกเถียงและโต้แย้งทางความคิดเห็นกันร่วมกันได้อย่างกว้างขวางในเวทีทุกระดับ อย่างไรก็ตาม ในทัศนคติของผู้วิจารณ์เชื่อว่า การระดมทุนทรัพยากรสำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมืองย่อมมีการก่อรูปขึ้นในลักษณะเครือข่ายมีการเชื่อมโยงกันระหว่างสถาบันภายในและภายนอกโดยวิธีการสื่อสารมีความหลากหลายซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นความลับภายใน และแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มมีการกระดมทุนเพื่อกล่อมเกลาอุดมการณ์ (Idealism) ให้ผู้เข้าร่วมมีอุดมการณ์ไปในทิศทางเดียวกัน จึงถือว่า การรวมกลุ่มภายใต้แนวคิดนี้ให้ทั้งคุณและโทษไปพร้อมกัน แต่ควรมองที่เจตนารมณ์ของกลุ่มความเคลื่อนไหวมากกว่าความรู้สึกของตัวเองที่มีในขณะนั้น

บทที่ 4 ทฤษฎีขบวนการทางการเมือง ประเด็นหลักของการนำเสนอนี้ อยู่ที่การโต้แย้งเชิงทฤษฎีระหว่างกลุ่มทฤษฎีระดมทุนกับกลุ่มทฤษฎีขบวนการทางการเมือง ซึ่งผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีระดมทุนให้ความสนใจกับการมองคนภายนอกมากกเกินไป จึงมองไม่เห็นถึงความสำคัญของคนภายในอันเป็นพลังมวลชนที่มีความสามารถในการผลักดันความเคลื่อนไหวทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทฤษฎีระดมทุนยังขาดการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์และมองไม่เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสมาชิกทางการเมืองกับผู้เรียกร้อง ประเด็นที่น่าสนใจ คือ การทำให้ความเคลื่อนไหวประสบผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ จำเป็นต้องมองกลุ่มคนทางสังคมการเมืองในลักษณะที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จเพื่อขับเคลื่อนขบวนการกลุ่ม พร้อมทั้ง หากประสงค์ให้เกิดความสำเร็จในการเคลื่อนไหวที่มีความรวดเร็ว องค์กรเครือข่าย รวมถึงผู้นำในระดับแกนนำมืออาชีพ ต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่เข้าร่วมในขบวนการสามารถแสดงออกได้ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มเพื่อความเคลื่อนไหวทางการเมือง

บทที่ 5 ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ประเด็นหลักของการนำเสนอในบทนี้ คือ การนำเสนอมุมมองทฤษฎีความเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองแนวใหม่ โดยผู้เขียนเริ่มต้นจากการจุดประกายความคิดจากกลุ่มนักทฤษฎีในยุโรปตะวันตก ซึ่งเขาให้ความสำคัญกับประเด็นความเคลื่อนไหวในเชิงสถาบันและประเภทของสังคมที่ทำให้เกิดขบวนการรวมถึงความสนใจกับประวัติศาสตร์ (Historical role) ของขบวนการด้วย ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองแนวใหม่ต้องอาศัยความหลากหลายของทฤษฎีในการร่วมวิพากษ์และความหลากหลายของปัจจัยที่แวดล้อมมาเป็นกรอบเพื่อให้เข้าถึงขบวนการความเคลื่อนไหวได้อย่างถ่องแท้ อย่างที่เข้าใจสังคมสมัยใหม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตร มาเป็นสังคมอุตสาหกรรม เคลื่อนสู่สังคมหลังอุตสาหกรรมและก้าวสู่ความเป็นยุคสารสนเทศในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งมากขึ้น ความขัดแย้งไม่ใช่เพียงเฉพาะไปที่ความเป็นชนชั้นทางสังคมดั่งเดิม แต่กลับกลายเป็นความขัดแย้งในรูปแบบอื่นเพิ่มขึ้น เช่น ความขัดแย้งในเชิงพื้นที่ ความขัดแย้งในเชิงวัฒนธรรม และความขัดแย้งทางการตลาด ฯลฯ ความขัดแย้งจึงเข้ามาแทรกในชีวิตประจำวันอย่างหาที่สุดไม่ได้

บทที่ 6 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติ ประเด็นหลักของการนำเสนอในบทนี้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติให้ความสนใจกับความเคลื่อนไหวของขบวนการเองด้านหนึ่งที่สามารถนำไปสู่การสร้างทฤษฎีใหม่ว่าด้วยการกำเนิดขบวนการ โครงสร้างรวมถึงยุทธวิธีในการดำเนินการ ผู้เขียนได้เสนอเพิ่มเติมว่า ขบวนการความเคลื่อนไหวข้ามชาติสามารถใช้ตรวจสอบความถูกต้องและประโยชน์ของแนวคิดต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดการระดมทุนทรัพยากร แนวคิดโครงสร้างและโอกาสทางการเมือง หรือความคับข้องใจจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ขบวนการความเคลื่อนไหวทางสังคมข้ามชาติถือเป็นอันตรายต่อระบบโลกาภิวัตน์ ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมสมัยใหม่อันเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น ผลแห่งความขัดแย้งของขบวนการได้มีผลกระทบร่วมกันในระดับประเทศ ทำให้หลายประเทศมีการรวมกลุ่มเพื่อเป็นขบวนการเคลื่อนไหวสำหรับโจมตีประเทศคู่ขัดแย้งดังปรากฏให้เห็นตามสื่อสาธารณะในปัจจุบัน

บทที่ 7 สรุป บทนี้ผู้เขียนได้นำเสนอข้อสรุปของหนังสือทั้งหมดว่ามีสาระสำคัญอย่างไร และชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายในประเด็นความเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองที่มีปรากฏขึ้นในสังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองที่มีความผกผันรวดเร็วเช่นนี้ บางครั้งการยึดโยงกรอบคิดแบบเดิมคงไม่สามารถช่วยให้การเข้าใจ เข้าถึงขบวนการความเคลื่อนไหวได้อย่างลึกซึ้ง เพราะขบวนการความเคลื่อนไหวมีความละเอียดอ่อน ดังนั้น จึงเชื่อว่าการศึกษาแนวทางขบวนการความเคลื่อนไหวทางการเมืองจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาและการเสียสละทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเข้าร่วมแสดงพฤติกรรม การเข้าไปมีส่วนร่วม และการร่วมวงเสวนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก็จะเกิดความหลายหลายในองค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการความเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองได้ลึกซึ้งมากขึ้น

ข้อดีของหนังสือเล่มนี้ อยู่ตรงที่ผู้เขียนได้นำเสนอเนื้อหาสาระสำคัญอย่างเป็นระบบทำให้ผู้อ่านที่อยู่ในสาขาวิชาชีพหลากหลาย สามารถอ่านและทำความเข้าใจได้ง่ายและรวดเร็วแม้นจะมีศัพท์เฉพาะทางรัฐศาสตร์อยู่บ้างซึ่งอาจเป็นปัญหาอย่างหนึ่งสำหรับท่านที่ไม่มีพื้นฐาน แต่เชื่อว่าเมื่อได้อ่านแล้วท่านจะมีความเข้าใจและมองสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ผู้วิจารณ์เชื่อว่าหนังสือเล่มนี้น่าจะเป็นหนังสือเล่มแรกที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ความเคลื่อนไหวทางสังคมการเมืองได้อย่างลุ่มลึกทั้งในเชิงเนื้อหาและทฤษฎีจึงมีความเหมาะสมกับนิสิต นักศึกษา คณาจารย์ ตลอดจนบุคคลทั่วไป ในแต่ละบทของหนังสือ ผู้เขียนได้ทำการสรุปเนื้อหาไว้อย่างกระชับเพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจสำหรับผู้ที่มีเวลาค่อนข้างจำกัด หนังสือเล่มนี้ จึงมีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อแวดวงวิชาการโดยเฉพาะทางด้านรัฐศาสตร์และด้านสังคมศาสตร์ *แต่อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง* ซึ่งไม่มากนัก จึงอยากเสนอแนะว่า ควรเพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับหลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประท้วงทางการเมืองเพิ่มเติมยิ่งจะทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่มีความสมบูรณ์ที่สุดเล่มหนึ่งทางด้านรัฐศาสตร์